Blijf bij de les!

Magazine | oktober 2013

Special over kennisbundels

Onderwijs en zorgpraktijk samen aan zet

Colofon

Dit is een gezamenlijke uitgave van Vilans, Calibris, het Trimbos-instituut en Verpleegkundigen & Verzorgenden Nederland in opdracht van ZonMw, in het kader van het project 'mbo-onderwijs aan de slag met zorgkwaliteit'.

Adviesraad:
ActiZ, VGN, GGZ Nederland, Branchebelang-thuiszorg, NCOI, Consortium MBO, MBO raad, Stuurgroep Zorg voor Beter, LOC Zeggenschap in zorg.

Schrijvers kennisbundels:
- Zorgleefplan: Anne Marie Vaalburg, Verpleegkundigen & Verzorgenden Nederland
- Ondersteuningsplan: Marjolein Herps, Vilans
- Begeleidingsplan: Nicole van Erp en Annemieke Hendriksen, Trimbos-instituut
- Herstelondersteunende zorg: Annemieke Hendriksen, Anneke van Wamel en Sonja van Rooijen, Trimbos-instituut
- Outreachende zorg/bemoeizorg: Simone van de Lindt, Nicole van Erp, Anneke van Wamel en Sonja van Rooijen, Trimbos-instituut
- Sociale inclusie: Nicole van Erp, Annemieke Hendriksen, Trimbos-instituut en Manon Verdonschot
- Intercultureel vakmanschap: Marije Vermaas, Vilans
- Vrijheidsbeperkende maatregelen: Francisca Hardeman en Marjolein van Vliet, Vilans
- Medicatieveiligheid: Francisca Hardeman en Marjolein van Vliet, Vilans
- Vraaggerichtheid: Elly van Haren, in opdracht van Vilans
- Dementie: Sabina Mak en Margje Mahler, Vilans
- Stappenplannen: Annelies Bannink en Atie Beverdam, Calibris

Concept en redactie:
Laura van der Mark en Gerdie Thijs, Leene Communicatie

Projectbegeleiding:
Maureen Wijnschenk Communicatie-advies

Grafisch ontwerp:
Firm Creatieve Communicatie

Drukwerk:
Grafisch Bedrijf Crezée

Fotografie:
APA foto

De kennisbundels zijn mede tot stand gekomen dankzij onze pilotdeelnemers:

ROC Arcus College
ROC Da Vinci
ROC Leeuwenborgh
ROC Midden Nederland
ROC Noorderpoort Assen
Albeda College
Amerpoort
Antes
Axion Continu
Beweging 3.0
Birkhoven Zorggoed
Careyn
Corrente
Erasmus MC
GGZ Delfland
GGZ Drenthe
Het Spectrum
Internos
Kwintes
Leger des Heils
Lentis
Mondriaan GGZ
Parnassia Groep Regio Rijnmond
Yulius
Zorgspectrum

Inhoud

6 **Zorgleefplan**
Het zorgleefplan is erg belangrijk voor de zorg en het ondersteunen van de kwaliteit van leven van de cliënt. Het is een instrument dat vraaggericht werken ondersteunt.

10 **Begeleidingsplannen in de ggz**
Een begeleidingsplan is een weergave van de afspraken tussen de cliënt en de begeleider over de doelen van de begeleiding.

16 **Sociale inclusie**
De Kennisbundel Sociale Inclusie maakt duidelijk wat er nodig is voor het versterken van sociale participatie. Het betrekken en versterken van het persoonlijk netwerk bijvoorbeeld.

En verder...

Voorwoord	4
Ondersteuningsplan	8
Herstelondersteunende zorg	12
Ambulantisering	14
Vrijheidsbeperking	20
Medicatieveiligheid	22
Vraaggericht werken	24
Dementie	26
Aan de slag met de kennisbundels	28
Onderwijs en praktijk: samen aan zet	30

18 Intercultureel vakmanschap

Zorgprofessionals krijgen te maken met cliënten uit allerlei culturen. Als 'intercultureel vakman' heb je aandacht voor de diversiteit van mensen en culturen.

Voorwoord

Welke docent kent het niet: ter voorbereiding op je les zoek je nog wat informatie over medicatieveiligheid. Of vrijheidsbeperking. Of ondersteuningsplannen. En vervolgens verzand je in de enorme hoeveelheid informatie die je op internet kunt vinden. En welke informatie is nu actueel?

Daarom hebben wij voor elf zorgthema's nu kennisbundels ontwikkeld. De kennisbundels bieden een goed overzicht van actuele informatie die over een zorgthema te vinden is. En worden regelmatig bijgewerkt, zodat ze altijd up-to-date zijn. Met uitleg over moderne technieken en instrumenten voor het leveren van kwalitatief goede zorg. Ze helpen je als docent Zorg en Welzijn of als praktijkbegeleider om je les of bijscholing nog beter voor te bereiden. Met als doel: studenten en zorgprofessionals ondersteunen bij het leveren van nóg betere zorg.

De afgelopen jaren hebben zorgorganisaties in de langdurende zorg hard gewerkt aan kwaliteitsverbetering op allerlei thema's, zoals bijvoorbeeld dementie, vrijheidsbeperkende interventies, zorgleefplan en herstelgerichte zorg. Vilans, V&VN, het Trimbos-instituut en Calibris hebben het materiaal dat in deze verbetertrajecten is ontwikkeld, geschikt gemaakt voor gebruik in het mbo-onderwijs, in de vorm van kennisbundels. Die zijn getest door ROC-docenten en praktijkbegeleiders. De kennisbundels bieden actuele informatie én praktisch lesmateriaal, geschikt dus voor gebruik in de les. De informatie in de kennisbundels is voor elk thema gebaseerd op de kwaliteitskaders in de verschillende zorgsectoren en sluit aan bij de kwalificatiedossiers in het (zorg)onderwijs.

Gebruik de kennisbundels waarvoor ze bedoeld zijn. Namelijk: voor boeiende lessen over actuele onderwerpen. Je hoeft het allemaal niet zelf uit te zoeken. De informatie hebben wij voor je op een rij gezet. Collega-docenten hebben er lesmateriaal bij ontwikkeld.

In dit magazine geven wij je een overzicht van de inhoud van alle bundels die inmiddels gratis en online beschikbaar zijn via zorgvoorbeter.nl, kennispleingehandicaptensector.nl en ggzkennisplein.nl. Laat je studenten en collega's profiteren van al deze actuele kennis en kunde. En met hen al hun cliënten!

Kennisbundels downloaden?

Ga naar:
- zorgvoorbeter.nl
- kennispleingehandicaptensector.nl
- ggzkennisplein.nl

Anne Marie Vaalburg, adviseur innovatie bij Verpleegkundigen & Verzorgenden Nederland

"Als beroepsvereniging hechten we er belang aan dat studenten die van school komen goed voorbereid aan hun loopbaan beginnen. De hiaten in de opleidingen kunnen nu gevuld worden met de kennis vanuit de praktijk die via Zorg voor Beter is verzameld."

Annelies Bannink, landelijk strategisch adviseur zorg bij Calibris

"Calibris levert graag een bijdrage aan het verspreiden van alle zorginhoudelijke kennis die nu in de kennisbundels is gebundeld. Fijn dat die kennis nu via de kennispleinen beschikbaar komt. Het mooist is als ROC's en zorginstellingen gezamenlijk die kennis verwerken. Daarvoor zijn ook de Stappenplannen ontwikkeld.'

Sonja van Rooijen, senior-wetenschappelijk medewerker Trimbos-instituut

"De geestelijke gezondheidszorg, inclusief de verslavingszorg, heeft behoefte aan opleidingen die beter aansluiten op de beroepspraktijk. Zelf opleiden is een manier, maar de meeste winst valt natuurlijk te behalen door het verbeteren van de initiële opleidingen. De kennisbundels zijn daarvoor de basis."

Mieke Hollander, Directeur gezondheidszorg college ROC Midden Nederland

"Samenwerking tussen onderwijs en zorg is zo belangrijk omdat de lessen die wij geven, één op één moeten aansluiten op de beroepspraktijk. De kennisbundels zijn het ultieme voorbeeld van goede samenwerking: docenten kunnen ze gebruiken om hun leerlingen op te leiden, terwijl in de praktijk iedereen weer even op scherp wordt gezet."

Ruth Pel, senior-projectleider Vilans, kenniscentrum langdurende zorg

"Zorg voor Beter heeft heel veel actuele kennis opgeleverd, waarmee opleiders hun onderwijs-programma's up-to-date kunnen houden. De kennisbundels die wij aanbieden zijn ontwikkeld in de praktijk, door inhouds-deskundigen."

Zorgleefplan

Het zorgleefplan is inmiddels onmisbaar voor verzorgenden en verpleegkundigen bij de zorg voor cliënten. Door het opstellen ervan en het gesprek erover, krijgen cliënt en zorgprofessional een goed beeld van de wensen en behoeften rond de zorg die nodig is. Waarbij de cliënt de regie houdt en de zorgprofessionals weten wat er moet gebeuren.

Rebecca Wierks, praktijk-opleider/docent bij Internos Thuiszorg

"Je leert stapsgewijs een zorgleefplan op te stellen."

Samen met de cliënt

Het zorgleefplan is erg belangrijk voor de zorg en het ondersteunen van de kwaliteit van leven van de cliënt. Het is een instrument dat vraaggericht werken ondersteunt.
Er staat in hoe de cliënt wil leven en welke behoefte aan ondersteuning hij daarbij heeft. Het zorgleefplan wordt altijd in samenspraak met de cliënt of zijn vertegenwoordiger gemaakt, geëvalueerd en bijgesteld. Hierdoor krijgt de cliënt de regie over zijn eigen leven.

Basis voor vraaggerichte zorg

De Kennisbundel Zorgleefplan beschrijft wat we verstaan onder verantwoorde zorg en hoe het zorgleefplan daaraan bijdraagt. En hoe het zorgleefplan vraaggericht werken ondersteunt. Door de regie bij de cliënt te laten en aandacht te hebben voor het hele leven van de cliënt en niet slechts de lichamelijke zorg. De inhoud is samengesteld met onderwijsmateriaal van de website www.zorgleefplanwijzer.nl.

Praktijkgericht lesmateriaal

Docenten en praktijkbegeleiders vinden in de kennisbundel de actuele theorie, studietaken, cases en voorbereidingsopdrachten die direct bruikbaar zijn. Inclusief tips voor de nabespreking. Alle domeinen van kwaliteit van leven komen aan bod in realistische en praktijkgerichte oefeningen: in het domein 'mentaal welbevinden' gaat het bijvoorbeeld over de mogelijke wensen van cliënten op het gebied van cultuur, levensvragen en het jezelf kunnen zijn. Met behulp van twee studietaken over een cliënt in de thuiszorg en een cliënt in een zorgcentrum kun je het hele methodische proces met leerlingen doorlopen.

Rebecca Wierks over deze kennisbundel

"Van de Kennisbundel Zorgleefplan maak ik tijdens mijn lessen graag gebruik. Veel thuiszorgmedewerkers vinden het namelijk nog moeilijk om een zorgleefplan voor cliënten te maken. De informatie in de kennisbundel is heel toegankelijk, omdat je daardoor stapsgewijs leert een zorgleefplan op te stellen. Op een herkenbare manier die volledig gericht is op de cliënt. De informatie en opdrachten in de bundel kan ik zonder veel voorbereiding gebruiken in de lessen. Erg prettig voor ons als docent. Wij verzorgden de casus in de bundel over een cliënt die een kleine indicatie had voor steunkousen maar bij wie gaandeweg ook dementie speelde. In de casus moet de medewerker het zorgleefplan aanpassen aan de veranderende zorgvraag. Een onderwerp dat we in de thuiszorg vaak tegenkomen."

goede vraag!

Is het niet beter tijd te steken in écht contact met de bewoner?

Vraag
In de organisatie waar ik werk, moeten we alles in het zorgleefplan opnemen. Bij een bewoner die depressief is, moeten we omschrijven hoe wij hem zijn gevoelens laten uiten. We moeten te veel en te gedetailleerd vastleggen. Als verzorgenden hebben we toch ons gezond verstand? We kunnen onze tijd toch beter steken in écht contact met de bewoner dan op het kantoor zitten en alles tot in detail vastleggen?

Antwoord
Veel verzorgenden zijn kritisch over het zorgleefplan. Maar stel dat met deze cliënt met depressiviteit niet is afgesproken wat voor hem werkt? Bijvoorbeeld dat hij het liefst in rustig gezelschap eet of graag elke twee weken een afspraak heeft met een geestelijk verzorger. Of dat het wel is afgesproken, maar niet is opgeschreven? Goede zorg wordt dan meer een kwestie van goede bedoelingen, maar soms sluiten die niet aan op de behoeften van de cliënt. Methodisch werken op basis van het zorgleefplan voorkomt dit. Ook wordt duidelijk wat wel en niet werkt voor deze cliënt door de evaluaties die in het plan zijn vastgelegd.

Meer antwoorden op goede vragen?
Zie Kennisbundel *Zorgleefplan*.

casus

Peter kan de evaluatie van het ondersteuningsplan niet volgen

Dilemma:
Peter is een man met een licht verstandelijke beperking. Hij heeft moeite met lezen en kan ook niet goed horen. Bij het jaarlijkse evaluatie-moment van Peters' ondersteuningsplan zitten er veel mensen aan tafel: Peter zelf, zijn pb'er van wonen, de begeleider van de dagactiviteiten, een vrijwilliger, een gedragskundige, een logopedist, een arts, Peters' mentor, de teamleider en de zorgcoördinator. Peter vindt het lastig; er zijn te veel mensen aan tafel waardoor hij het gesprek niet goed kan volgen. Zij lezen vanuit moeilijke stukken waar Peter niet veel van begrijpt en bovendien duurt het met twee uur ook erg lang.

Oplossing:
Te vaak komt het voor dat mensen met een beperking wel betrokken zijn bij hun ondersteuningsplan, maar dat je je kan afvragen of deze betrokkenheid zinvol en gelijkwaardig is. Bedenk goed bij welk overleg de cliënt aanwezig is en hoe je het overleg hieraan moet aanpassen. In het geval van Peter had het misschien geholpen als er een naast familielid aanwezig was. Of als het gesprek werd gevoerd met de pb'ers van wonen en dagbesteding en zijn moeder.

Meer leerzame casussen?
Zie Kennisbundel *Ondersteuningsplannen*.

nuttig instrument

Kennisplein Gehandicaptensector

Op www.kennispleingehandicaptensector.nl/ondersteuningsplannen vind je informatie, voorbeelden, methodieken, onderzoek en een forum rond ondersteuningsplannen.

Meer nuttige instrumenten?
Zie Kennisbundel *Ondersteuningsplannen.*

Ondersteunings-plan

Om zorg en ondersteuning goed te laten aansluiten op de wensen en behoeften van de cliënt, werkt de gehandicaptensector met ondersteuningsplannen. Het ondersteuningsplan helpt mensen met een beperking om zoveel mogelijk de regie over hun eigen leven te voeren: zij geven aan waar zij behoefte aan hebben en bekijken samen met de zorgprofessional welke ondersteuning nodig en mogelijk is.

Wat wel en wat niet

In het ondersteuningsplan staan de doelen en afspraken zo beschreven dat alle betrokkenen het begrijpen. Op die manier weet iedereen altijd welke afspraken over ondersteuning zijn gemaakt en wie wat doet. In de Kennisbundel Ondersteuningsplannen vind je antwoorden op vragen als: waarom werken we met een ondersteuningsplan? Wat zijn de kenmerken van een ondersteuningsplan en wat is een ondersteuningsplan juist niét? Ook staan in de kennisbundel criteria waaraan een goed plan in ieder geval moet voldoen. Help je leerlingen mensen met een beperking nog beter te ondersteunen door hen deze actuele kennis aan te reiken.

Blijf in dialoog

In de kennisbundel komen de vier onderdelen van het ondersteuningsproces aan bod. Ook vind je veel informatie over de rol van de cliënt, het sociaal netwerk, de zorgaanbieder en andere betrokkenen. Samen kunnen zij namelijk een strategie bepalen om de kwaliteit van bestaan van de cliënt te bevorderen. Ook staan in de kennisbundel verschillende casussen die laten zien hoe je als zorgprofessional het ondersteuningsplan nóg beter tot zijn recht laat komen. Mooie tip om aan je leerlingen over te brengen: blijf in dialoog bij het schrijven van het ondersteuningsplan, zodat je geen valse verwachtingen schept bij de cliënt. Maar doe dromen ook niet te gauw af met: dat kan niet!

Marjolein Herps over deze kennisbundel

"Voor professionals is het soms best lastig om met ondersteuningsplannen te werken. Externe partijen zoals zorgkantoren of de IGZ stellen soms eisen waar de cliënt niets aan heeft. Dat botst weleens en het is lastig daarin een goede weg te vinden. We hopen dat docenten met behulp van de kennisbundel hun leerlingen handvatten kunnen geven om het ondersteuningsplan op een goede manier te gebruiken. De kennisbundel is heel concreet en schept duidelijkheid over wat een ondersteuningsplan wel en juist niét is. Het gaat erom dat je elk jaar een gesprek met de cliënt hebt over zijn wensen en behoeften. Leerlingen kun je leren om het ondersteuningsplan echt vanuit de cliënt te maken. Dat is de leidraad en niet bijvoorbeeld het vaste format van de organisatie. Docenten kunnen hun leerlingen ook stimuleren om creatief te zijn: denk na over waar je het gesprek gaat voeren. Wat vindt de cliënt prettig? Welke hulpmiddelen kun je erbij gebruiken? Is het goed om iemand erbij te vragen die belangrijk is voor de cliënt? Je kunt best loskomen van de gebaande paden om de cliënt op zijn gemak te stellen. Ik hoop dat we dat in deze kennisbundel kunnen overbrengen."

Marjolein Herps, senior programmamedewerker Vilans, medeauteur Kennisbundel Ondersteuningsplan

"Het gaat erom dat je elk jaar een gesprek met de cliënt hebt over zijn wensen en behoeften."

Begeleidings-plannen in de ggz

Om de zorg en ondersteuning zo goed mogelijk te laten aansluiten op de wensen en behoeften van de cliënt, werken zorgverleners en begeleiders in de ggz met begeleidingsplannen. Uitgangspunt hierbij is dat cliënten zoveel mogelijk de regie over hun eigen leven voeren. Het begeleidingsplan helpt daarbij: cliënten geven aan waar zij behoefte aan hebben en samen met de begeleider bekijken zij welke ondersteuning nodig is.

Sonja van Rooijen, senior wetenschappelijk medewerker Trimbos-instituut

"Er is behoefte aan opleidingen die beter aansluiten op de beroeps-praktijk."

Toegankelijk geschreven

Een begeleidingsplan is een weergave van de afspraken tussen de cliënt en de begeleider over de doelen van de begeleiding.
Ook de manier waarop dat gebeurt, is onderdeel van het plan. Alle afspraken in begeleidingsplannen zijn gebaseerd op de mogelijkheden, wensen en behoeften van de cliënt. En zijn gericht op het bevorderen van zijn of haar kwaliteit van leven. Toegankelijk en in heldere eenvoudige taal vastgelegd in het begeleidingsplan, waardoor beide partijen weten wie wat waarom doet.

Gefaseerd en methodisch

De Kennisbundel Begeleidingsplannen is gericht op professioneel en methodisch handelen rond het maken van begeleidingsplannen in de ggz. De kennisbundel geeft actuele kennis en informatie over begeleidingsplannen, informatie over relevante wet- en regelgeving en een beschrijving van de fases in het methodisch werken.

Leerzaam lesmateriaal

In de kennisbundel krijg je instrumenten aangereikt die in de verschillende fases worden gebruikt. Zo is de Individuele Rehabilitatie Benadering (IRB-methodiek) erop gericht mensen met ernstige psychische aandoeningen te helpen om beter te functioneren. De leerzame casussen maken verschillen duidelijk in de mogelijke aanpak van de begeleiding en het begeleidingsplan. En dankzij de links naar lesmateriaal heb je geschikte opdrachten binnen handbereik.

Sonja van Rooijen over deze kennisbundel

"De geestelijke gezondheidszorg – inclusief de verslavingszorg – heeft, net als veel andere sectoren, behoefte aan opleidingen die beter aansluiten op de beroepspraktijk. Zelf opleiden is een manier om daar iets aan te doen, maar de meeste winst valt natuurlijk te behalen door het verbeteren van de initiële opleidingen. Te veel zaken die in de praktijk spelen, komen niet of vrij laat in de opleiding terecht. De kennisbundels, zoals bijvoorbeeld die over het begeleidingsplan, zijn erg nuttig. Daarmee kunnen scholen met inhoudelijke informatie, maar ook met nuttige instrumenten, aandacht besteden aan nut en noodzaak van het begeleidingsplan. Daarom vinden wij het belangrijk om hierin te investeren."

handige methodiek

SRH

Het Systematisch Rehabilitatiegericht Handelen (SRH) helpt begeleiders om cliënten te ondersteunen in hun herstel en ontwikkeling en bij het creëren van een daarvoor geschikte omgeving. Uitgangspunten zijn:

- De wens van de cliënt om zijn kwaliteit van leven te verbeteren of te handhaven;
- De steun die de cliënt nodig heeft van de omgeving en/of van hulpverleners om deze wens te realiseren;
- Het gebruiken en versterken van de krachten en mogelijkheden;
- Het leren omgaan met de psychosociale kwetsbaarheid en het verminderen hiervan;
- Een samenwerkingsrelatie tussen cliënt, hulpverlener(s) en sociaal netwerk.

Handige basisset

Om dit met individuele cliënten vorm te geven is een Basisset SRH ontwikkeld. De basisset is een selectie van hulpmiddelen zoals:

- Inventarisatie Wensen en Zorgbehoeften
- Formulier Rehabilitatie Assessment
- Algemeen Zorgplan – Handelingsplan – Stappenplan/trajectplan – Werkplan
- Formulier Voortgang/evaluatie
- Cliëntprofiel (persoonlijk dossier van de cliënt)

Meer weten over SRH?

Zie Kennisbundel *Begeleidingsplannen in de ggz*.

nuttig instrument

Herstelkaartjes

Herstelkaartjes zijn bruikbaar om de dialoog over herstel met een cliënt op gang te brengen. Het zijn kaartjes met prikkelende vragen. Vragen die uitnodigen tot doorvragen en het dieper ingaan op de onderwerpen die op tafel komen. Bijvoorbeeld:

Herstel is: het persoonlijk opkrabbelen, grip krijgen op je bestaan.
Wie of wat heb je nodig om deze stappen te zetten?

Herstel is: het persoonlijk opkrabbelen, grip krijgen op je bestaan.
In hoeverre kun je de dingen doen die je graag doet/belangrijk vindt?

Herstellen gaat met vallen en opstaan.
Wie of wat heb je nodig als het (even) niet goed met je gaat?

Herstellen gaat met vallen en opstaan.
Wat denk je dat je zelf kunt doen?

Herstellen gaat met vallen en opstaan.
Wat voor steun verwacht je van mij?

De herstelkaartjes zijn ook bruikbaar in de klas. De leerlingen gaan aan de hand van de kaartjes in tweetallen het gesprek aan over herstel en herstelondersteunende zorg.

Herstelonder-steunende zorg

Mensen met langdurige psychiatrische problemen kunnen een zinvol leven leiden en participeren in de samenleving. Dat is het uitgangspunt bij herstelondersteunende zorg. Die zorg richt zich op de dingen die cliënten nog wel kunnen. Met ruimte voor eigen inbreng en keuzevrijheid in plaats van focus op psychische problemen en onmacht.

Herstel als uitgangspunt

Herstel gaat over het (leren) leven met een ontwrichtende aandoening, beperking of kwetsbaarheid waarbij de mogelijkheden en krachten van de cliënt centraal staan. Het gaat om een actieve acceptatie van kwetsbaarheden, problemen en beperkingen en een geleidelijke inwisseling van de rol van cliënt naar die van burger.

Herstelondersteunende zorg heeft als doel om het herstelproces van cliënten met langdurige psychiatrische problemen te ondersteunen. Daarbij richten de professionals zich op de mogelijkheden en kracht van de cliënt en juist niet op de onmogelijkheden. In de Kennisbundel Herstelondersteunende zorg staan handreikingen die je als docent of praktijk-begeleider goed kunt gebruiken om studenten vertrouwd te maken met deze vorm van zorg.

Basis voor herstelondersteuning

De kennisbundel Herstelondersteunende zorg geeft actuele kennis en informatie over herstelondersteunende zorg. Met een heldere afbakening van het begrip herstel, uitleg van de fasen van herstel en een helder voorbeeld van de basishouding die nodig is voor herstelondersteunend werken. De bundel geeft ook een goed beeld van de rol van hulpverlener in het contact met de cliënt.

Voorbeelden en ervaringsverhalen

Aansprekende voorbeelden van herstelonder-steunende technieken en middelen maken duidelijk wat herstelbevorderend is en wat het herstel van cliënten juist belemmert. Dat doen ook de herkenbare ervaringsverhalen. Erg handig zijn verder de do's and don'ts van herstelondersteunende begeleidingsplannen: zorg dat het tempo wordt bepaald door de cliënt en dat de doelen niet vanuit het perspectief van de hulpverleners zijn gesteld. De praktische docentenhandleiding als bijlage maakt het gemakkelijk om actuele en boeiende lesstof samen te stellen.

Diesje Zwart over deze kennisbundel

"Wij zijn erg tevreden over de Kennisbundel Herstelondersteunende zorg omdat we hiermee in ons onderwijs actuele en betrouwbare kennis kunnen aanbieden. Eén van de dingen die we in het bijbehorende lesmateriaal hebben aangedragen, is de inzet van een ervaringsdeskundige. Zij had veel toegevoegde waarde bij het samen-stellen van het lesmateriaal. Samen met haar hebben we integrale praktijkopdrachten geformuleerd om met de in de kennisbundel aangereikte technieken aan de slag te gaan. Ook heeft ze onze studenten laten ervaren hoe een herstelwerkplaats werkt. Haar inbreng heeft voor een perspectiefverandering gezorgd. Niet de zorgprofessional, maar de cliënt is het altijd het uitgangspunt.

De Kennisbundel Herstelondersteunende zorg is geen doel op zich, maar een middel om deze actuele visie op mensen en op begeleiden en coachen in de praktijk te brengen. Er is een mooie docentenhandleiding bijgemaakt met divers lesmateriaal zoals Powerpoint-presentaties en opdrachten. Materiaal dat goed bruikbaar, actueel en betrouwbaar is."

Meer weten?

Zie Kennisbundel *Herstelondersteunende zorg.*

Diesje Zwart,
docent verzorging en verpleging Noorderpoort:

"Herstel-ondersteunende zorg vraagt vertrouwen en sámen werken aan herstel."

Ambulantisering

Steeds meer mensen met ernstige psychiatrische aandoeningen krijgen hulp in hun eigen omgeving. De cliënten hebben vaak problemen op meerdere levensgebieden. Als zij zo verward zijn dat zij nauwelijks of geen hulp vragen, kunnen hulpverleners zelf het initiatief nemen in het zoeken van contact en het aanbieden van hulp. Intensieve vormen van ambulante zorg waarbij de hulpverlener naar de cliënt toe gaat, is outreachende zorg. Ook wel bemoeizorg genoemd, als de cliënt zich tegen de hulp verzet.

Jolanda Bastiaens, centrale stagecoördinator/opleider bij Mondriaan voor geestelijke gezondheidszorg

"Je brengt de praktijk in het klaslokaal."

Vormen, organisatie en wetgeving
De Kennisbundel Ambulantisering geeft een helder overzicht van alle vormen van ambulante zorg die in ons land worden aangeboden. Ook de organisatie in casemanagementteams, bemoeizorgteams en (F)ACT-teams wordt daarbij uitgelegd. Daarnaast komen de wijkteams aan bod, die regionale samenwerking stimuleren, en de geldende regelgeving waarmee de teams rekening moeten houden.

Werken aan contact
Het praktische hoofdstuk 'Aan de slag met outreachende hulpverlening' geeft bruikbare instrumenten en technieken voor een stapsgewijze werkwijze voor outreachende zorg. Met concrete voorbeelden en tips om elke stap in het contact met de cliënt gemakkelijker te maken en elkaars vertrouwen te winnen. Zo wordt een noodzakelijke basis gecreëerd om samen met de cliënt te werken aan een grotere zelfredzaamheid. Bijvoorbeeld door het ontwikkelen van een sociaal netwerk. In de bijlage van de kennisbundel vind je passende werkopdrachten over ambulantisering.

Instrumenten en technieken
De kennisbundel geeft informatie en uitleg over diverse instrumenten en interventies die zorgverleners kunnen inzetten. Met bijvoorbeeld de methode Shared Decision Making werken hulpverlener en cliënt samen om informatie over de ziekte, behandelmogelijkheden, medicatie en mogelijke bijwerkingen te delen. Zodat zij samen een weloverwogen beslissing over de behandeling kunnen nemen. Ook geeft de bundel principes voor motiverende gespreksvoering zoals het tonen van begrip, het meegaan met weerstand en het bevorderen van zelfwerkzaamheid.

Jolanda Bastiaans over deze kennisbundel
"De Kennisbundel Ambulantisering is een prima bundel met actuele basiskennis over outreachende hulp en bemoeizorg. Het is een plus dat de bundel voortkomt uit het programma Zorg voor Beter en de informatie dus is beproefd in de praktijk. Ook de betrokkenheid van het Trimbos-instituut bij de inhoud geeft vertrouwen. ROC-docenten en praktijkbegeleiders hoeven niet alles zelf te verzinnen en kunnen er meerdere kanten mee op. De kennisbundel en het bijbehorende lesmateriaal zijn ook informatief voor ROC-docenten die meestal wat verder afstaan van de praktijk. Met de Kennisbundel Ambulantisering breng je in feite de praktijk het klaslokaal in. Mijn tip is om een gastles door een ervaringsdeskundige te laten verzorgen."

nuttig instrument

Netwerkcirkel

De Netwerkcirkel brengt het sociaal netwerk van een persoon in kaart. Aan de hand daarvan kun je met de cliënt praten over sociale contacten. In de cirkel staan de belangrijkste netwerkleden van de cliënt:

1. In het midden de persoon zelf. Van daaruit wordt gekeken naar de relaties.
2. In de binnenste ring ankers: mensen die vastigheid geven in het leven. Die er altijd zijn, wat je ook doet (meestal familie, partner).
3. In de volgende ring vrienden: mensen met wie veel wordt gedeeld en bij wie iets gemeenschappelijks aanwezig is. Verschil met de ankers is dat vrienden kunnen komen en gaan.
4. In de ring daarbuiten kennissen: mensen met wie meestal niet meer dan één ding gemeenschappelijk is. Bijvoorbeeld buren of mensen bij dezelfde sportvereniging.
5. In de buitenste ring staan de professionals, mensen die betaald worden om iets te doen. Zij kunnen zomaar weer verdwijnen, als ze bijvoorbeeld een andere baan krijgen.

Door met een cliënt een Netwerkcirkel te maken en hierover te praten, kun je samen zoeken naar zijn wensen op het gebied van sociale contacten.

Meer weten?
Zie Kennisbundel *Ambulantisering.*

tip

Vraag het gewoon!

Het valt op dat begeleiders dingen vaak niet vragen omdat ze verwachten een 'nee' te horen. Maar vaak antwoorden mensen gewoon met 'ja'. Zoals bij Coby, de persoonlijk begeleidster van Ida. "Ida geniet erg van zwemmen, samen een bal gooien en spetteren. Wij hebben niet genoeg tijd om meer dan eens per week met haar naar het zwembad te gaan, dus we zochten een vrijwilliger." Nu staat ze al een jaar ingeschreven bij twee verschillende vrijwilligersbureaus, helaas zonder resultaat. Coby neemt daarom zelf het heft in handen en stapt af op de badmeester: "Ken jij iemand die het leuk vindt om met Ida te zwemmen?" Een week later heeft ze een zwemmaatje!

nuttig instrument

De Eenzaamheidsschaal

De Eenzaamheidsschaal meet gevoelens van eenzaamheid. Door de vragenlijst op meerdere momenten af te nemen bij een groep mensen, kun je in kaart brengen in welke mate de eenzaamheid verandert in de loop der tijd. Bijvoorbeeld door gericht te werken aan het vergroten van familiecontacten of andere sociale relaties. De Eenzaamheidsschaal bestaat uit elf items en meet twee dimensies: emotionele eenzaamheid en sociale eenzaamheid.

Meer nuttige instrumenten?
Zie Kennisbundel *Sociale Inclusie.*

Sociale Inclusie

Mensen met psychiatrische problemen of verstandelijke beperkingen willen net als andere burgers 'erbij horen' en zoveel mogelijk meedoen in de maatschappij. Dit 'erbij horen en meedoen' noemen we ook wel sociale inclusie. Helaas is het voor deze mensen vaak lastiger om aansluiting te vinden en zijn ze vaak eenzamer dan gemiddeld. Het is daarom belangrijk dat zorgprofessionals leren hoe ze de sociale inclusie van cliënten kunnen bevorderen.

Goed hulpverlenerschap
Een groot deel van de (toekomstige) ggz-professionals zal door de ambulantisering van de zorg in de maatschappij werkzaam zijn en niet meer in een zorginstelling. Dat vraagt een andere rol van hen dan voorheen. Zij hebben een belangrijke taak om cliënten te ondersteunen bij hun leven in én met de maatschappij. Idealiter dragen ze er met hun werk aan bij dat mensen met een beperking zich welkom en gewaardeerd voelen in de maatschappij en dat zij kunnen participeren in de samenleving. De Kennisbundel Sociale Inclusie maakt duidelijk wat er nodig is voor het versterken van sociale participatie. Het betrekken en versterken van het persoonlijk netwerk bijvoorbeeld.

Strategieën, casussen en lesmateriaal
De Kennisbundel Sociale Inclusie geeft actuele informatie over het begrip sociale inclusie en legt verbanden met actuele ontwikkelingen in de samenleving. Ook leer je alles over de rol van de professional bij het ondersteunen van cliënten in en met de samenleving. In de bundel staan verschillende strategieën om sociale inclusie te vergroten, inclusief verhelderende casussen en links naar toepasbaar lesmateriaal met bijpassende opdrachten.

Aandachtspunten voor betere ondersteuning
De kennisbundel biedt vijf aandachtspunten die professionals helpen bij het vormgeven van ondersteuning in en met de samenleving. Een belangrijke is om altijd uit te gaan van mogelijkheden in plaats van beperkingen. Zodat zij samen met een cliënt kunnen werken aan participatie in de samenleving.

Sonja van Rooijen over deze kennisbundel
"Ik kom in het onderwijs veel enthousiasme tegen. Docenten willen graag gevoed worden met actuele kennis om hun lessen mee te verrijken. Met mensen uit de beroepspraktijk en uit het onderwijs nemen we de huidige kennisbundels goed onder de loep. Zit alles erin, wat ontbreekt nog? Daaruit komt naar voren dat docenten behoefte hebben aan werkopdrachten en casuïstiek. Ook is er bijvoorbeeld vraag naar presentaties die gebruikt kunnen worden in het onderwijs. Ik denk dat deze kennisbundels ook in het hbo ingezet kunnen worden. Het zou mooi zijn als we uiteindelijk ook die verbreding kunnen maken."

Sonja van Rooijen, senior-wetenschappelijk medewerker Trimbos-instituut:

"Docenten hebben veel behoefte aan werk-opdrachten, casuïstiek en presentaties."

Intercultureel Vakmanschap

Zorgprofessionals krijgen tijdens hun werk te maken met cliënten uit allerlei culturen. Je bewust zijn van culturele achtergronden en daar adequaat mee omgaan, is belangrijk voor het bieden van vraaggerichte zorg. Als 'intercultureel vakman' heb je aandacht voor de diversiteit van mensen en culturen: bij collega's, cliënten en jezelf.

Nora Berta, onderwijs-ontwikkelaar en loopbaan-begeleider bij ROC Midden-Nederland

"De tips gebruik ik zelf ook als ik les geef aan studenten met verschillende achtergronden"

Aansluiten bij wensen cliënt

In Nederland wordt van zorgprofessionals verwacht dat zij vraaggericht in plaats van aanbodgericht werken. Aansluiten bij de wensen en behoeften van de individuele cliënt vraagt om inlevingsvermogen en begrip. Dit is extra van belang als het gaat om mensen met een andere culturele achtergrond dan de zorgprofessional.
In de Kennisbundel Intercultureel Vakmanschap vind je achtergrondinformatie over intercultureel vakmanschap.
En handvatten om je studenten of collega's het intercultureel vakmanschap bij te brengen. Ook andere aspecten van diversiteit, zoals seksuele geaardheid, komen daarbij zijdelings aan bod.

Belangrijke competenties

Door interculturele competenties onderdeel te maken van vakmanschap in de zorg, zijn (toekomstige) zorgprofessionals beter toegerust voor hun taken. Daarnaast kan het ervoor zorgen dat meer mensen met een migrantenachtergrond in de zorg willen werken. Bij het onderdeel 'Aan de slag' in de kennisbundel worden daarom negen interculturele competenties beschreven die belangrijk zijn voor zorgprofessionals. Voorbeelden van competenties zijn bijvoor-beeld omgaan met mogelijke belemmeringen van interculturele communicatie en intercultureel samenwerken.

Instrumenten voor in de les

Bij elke competentie vind je een overzicht van de kennis, houding en vaardigheden die nodig zijn om die competentie te ontwikkelen. Ook staan in de kennisbundel bij elke competentie uitgebreide casussen beschreven, die duidelijk maken hoe je als intercultureel vakman het beste met bepaalde situaties kunt omgaan. Aan de hand van deze casuïstiek kun je in de klas bespreken hoe zorgprofessionals kunnen omgaan met interculturele diversiteit. Ook staan bij elke casus instrumenten zoals lesmethoden, spelvormen en beeldmateriaal.

Nora Berta over deze kennisbundel

"De kennisbundels zijn een prachtige aanvulling op het bestaande lesmateriaal. Dat is vaak verouderd en de dynamiek van de praktijk ontbreekt. De kennisbundels zijn niet 'weer iets extra's' wat sommige docenten misschien denken. Ze zorgen juist voor tijdwinst; het kost minder tijd dan een bijscholingstraject bijvoorbeeld. Tegelijk zorgen de bundels ervoor dat ik actuele kennis in mijn lessen kan gebruiken.
En ze houden me alert.

Met name de Kennisbundel Intercultureel Vakmanschap heb ik al goed kunnen gebruiken. Daarin staat hoe je je studenten kunt leren omgaan met verschillende achtergronden. Het mooie is dat je daarmee zelf ook binnen een groep studenten te maken hebt. In de lessen pas ik dan ook de tips uit de kennisbundels toe, zoals transparant communiceren en reflecteren. Zo werk ik ook als docent automatisch aan een van de beroepscompetenties."

casus

Afrikaanse familie praat niet over de dood

Dilemma:
Een mevrouw van Afrikaanse afkomst heeft niet lang meer te leven. Wijkverpleegkundige Mariëlle wil dit bespreken met de cliënte en haar familie. Dan merkt ze dat die niet willen praten over het naderende overlijden. Mariëlle vindt dat lastig, want ze wil toch bepaalde zaken bespreken.

Oplossing:
Van haar collega Bas hoort Mariëlle dat familie en cliënten met een Afrikaanse achtergrond vaak erg aangedaan zijn als de arts of verpleegkundige vertelt dat de cliënt niet lang meer te leven heeft. Voor sommige mensen van Afrikaanse afkomst is praten over sterven ongebruikelijk. Nu Mariëlle dit weet, houdt ze hier rekening mee. Ze zegt nu niet meer dat mevrouw snel zal overlijden. Wel vertelt ze dat de zieke niet geneest, en dat er mogelijkheden zijn om pijn te bestrijden. Het gesprek gaat er dan niet over dát iemand overlijdt, maar op welke manier.

nuttig instrument

De Cultuurthermometer

De Cultuurthermometer van Reinaerde laat zien hoe het is gesteld met de diversiteit binnen je eigen organisatie. De website biedt ook tips over culturele diversiteit.

Meer nuttige instrumenten?
Zie Kennisbundel *Intercultureel Vakmanschap.*

casus

Pieter wil geen slot op zijn deur

Dilemma:
Pieter (24) woont in een groepswoning met zes mensen met een verstandelijke beperking. Ieder heeft een eigen slaapkamer. De keuken, zitkamer en badkamers worden gezamenlijk gebruikt. Als Pieter alleen boven is, moet zijn kamerdeur op slot. Dit staat in zijn afsprakenlijst. Hierdoor is Pieter steeds afhankelijk van de begeleiders als hij zijn kamer op en af wil. Marieke is sinds kort de begeleider van Pieter. Ze merkt dat het op slot gaan van de slaapkamer spanningen oproept bij Pieter. Daarnaast vindt ze het een ongewenste beperking voor hem en ze besluit het te bespreken met collega's.

Oplossing:
Het blijkt dat Pieter in het verleden vaak ongevraagd op de kamer van medebewoners kwam. Hij 'leende' ongevraagd spullen. Het leidde tot veel conflicten en agressie. Bij het doorspreken van de situatie van Pieter komen de begeleiders met het plan de overige bewoners een sleutel van hun eigen kamer en badkamer te geven. Hierdoor kan Pieters kamer open blijven en kan hij zelf zijn kamer op.

Meer nuttige instrumenten?
Zie Kennisbundel *Vrijheidsbeperking.*

goede vraag!

Door vrijheidsbeperking kun je toch voorkomen dat een cliënt valt?

Nee! Door iemand vast te leggen gaat zijn spierkracht achteruit. Daardoor kan hij juist sneller vallen als hij een keer loopt. Ook een valmat kan een tegengesteld effect hebben: het is voor een cliënt lastig om daarop te lopen, waardoor de kans juist groter is dat hij valt.

Meer goede vragen en antwoorden lezen?
Zie Kennisbundel *Vrijheidsbeperking*.

Vrijheidsbeperking

Zorgprofessionals die vrijheidsbeperkende maatregelen inzetten, doen dat meestal met goede bedoelingen. Vaak zijn ze zich er niet van bewust dat ze de vrijheid van hun clienten beperken. Of ze willen de cliënt, andere cliënten of zichzelf beschermen tegen gevaar. Vaak handelen zij daarmee echter tegen de wil van de cliënt. En soms zijn beperkingen zelfs in strijd met de wet. Als professionals alternatieven voor vrijheidsbeperking bedenken, verbeteren zij de kwaliteit van leven van hun cliënten.

Bewust of onbewust

Zorgprofessionals in alle zorgsectoren beperken nog regelmatig de vrijheid van hun cliënten, soms onbewust, soms bewust. Zo zetten ze ongevraagd de rolstoel op de rem, proberen ze met Zweedse banden te voorkomen dat cliënten vallen of hanteren ze regels voor koffie- of sigarettengebruik. Met de Kennisbundel Vrijheidsbeperking kun je studenten goed bewust maken van de gevolgen van dit soort goedbedoelde maatregelen én vooral wijzen op alternatieven. Die vaak heel goed uitpakken.

Veel feiten & cijfers

De bundel geeft veel feiten en cijfers over het gebruik van vrijheidsbeperkende maatregelen binnen de verschillende sectoren. Ook de wet- en regelgeving komt uitgebreid aan bod. Bij het materiaal voor docenten vind je een opsomming van de vijf belangrijkste activiteiten die professionals kunnen ondernemen om vrijheidsbeperking terug te dringen. Zulke activiteiten zijn bijvoorbeeld de eigen bewustwording vergroten of multidisciplinaire samenwerking zoeken. Daarbij staat ook materiaal dat docenten direct kunnen toepassen bij deze activiteiten, zoals een lesbrief, spellen en instrumenten uit het werkveld.

Alternatieven bedenken... of niet!

In de kennisbundel staan veel verschillende casussen waarbij cliënten maatregelen ondergaan die, soms zonder dat de medewerker het doorheeft, hun vrijheid inperken. Dit maakt je veel bewuster van het effect van keuzes die je als zorgprofessional maakt. Bij elke casus vind je een of meerdere alternatieven om met het 'zorgprobleem' om te gaan zonder dat de vrijheid van de cliënt wordt ingeperkt. En soms blijkt een alternatief helemaal niet nodig.

Arianne Lock over deze kennisbundel

"De kennisbundel is letterlijk een bundeling van veel actuele informatie. Natuurlijk staat het allemaal wel ergens, op internet of in boeken, maar in een kennisbundel heb je het allemaal bij elkaar. Ik vind het echt een nuttige bron van achtergrondinformatie om te gebruiken bij mijn lessen. Ik heb zelfs best veel geleerd wat ik nog niet wist: bijvoorbeeld wat nu precies het verschil is tussen de nieuwe Wet Zorg en Dwang en de oude BOPZ. Of hoe je kunt bepalen wanneer je welke maatregel inzet.
Vrijheidsbeperking is een belangrijk thema én actueel: pas was nog in het nieuws dat een cliënt was doodgedrukt door begeleiders. Terwijl het thema nog erg weinig aan bod komt in het onderwijs.
Ik heb nu op basis van de kennisbundel een lespakket ontwikkeld, inclusief docentenhandleiding en lesopdrachten, dat ook online komt te staan. Daarbij zit een matrix met een overzicht van activiteiten en lesuren. De matrix geeft de leerlijn aan hoe je vrijheidsbeperking per schooljaar kunt behandelen in de les. Het gevolg van de kennisbundel is dus dat vrijheidsbeperking een prominentere plek in ons curriculum heeft gekregen."

Arianne Lock, docente bij het Albeda College, Rotterdam

"Dankzij de kennisbundel heeft vrijheidsbeperking nu een prominentere plek in ons curriculum"

Medicatie-veiligheid

Nog te vaak maken zorgprofessionals fouten met medicijnen. Daarom werken veel zorgorganisaties hard aan een veiligere verstrekking van medicatie. Het is van groot belang dat professionals niet alleen alles leren over medicijnen en toedieningswijzen, maar ook weten wat de stappen zijn van een goed en veilig medicatieproces. En wie tijdens welke stap verantwoordelijk is. Die kennis vergroot de medicatieveiligheid.

Theo Verkleij, projectleider onderwijsontwikkeling, ROC Midden-Nederland

"Ik ben blij met de leer-activiteiten over medicatie-veiligheid"

Stappen van het medicatieproces

Verzorgenden en verpleegkundigen hebben een belangrijke rol in het veilig medicatie-gebruik van cliënten. Adequate kennis en vaardigheden bij schoolverlaters dragen bij aan een veiligere zorg. In de Kennisbundel Medicatieveiligheid worden de tien stappen van het medicatieproces uitgebreid beschreven. Bij elke stap in het proces lees je alles over de positie, taken en verant-woordelijkheden van de verzorgenden en verpleegkundigen. Ook staan er tips die zij kunnen gebruiken om het proces te verbeteren.

Direct in de les

Extra informatie in de kennisbundel: hoe betrek je de cliënt of mantelzorger bij het medicatieproces? En: hoe ga je om met cliënten met een andere culturele achter-grond, of mensen die de taal slecht beheersen? Handig is dat docenten en praktijkbegeleiders de kennisbundel direct kunnen gebruiken in de les: de bundel bevat een link naar een uitgebreide les, inclusief handout, en een praktijkopdracht. Ook vind je een lijst met instrumenten en casussen met vragen aan leerlingen. Zo kun je dus met de bundel direct aan de slag!

Theo Verkleij over deze kennisbundel

"Medicatieveiligheid is vaak in het nieuws. Daarom wilde ik weleens zien of we met de kennisbundel het onderwijs kunnen verbeteren. Dat denk ik zeker: de bundel is érg compleet. Het biedt hele goede achter-grondinformatie over het onderwerp. Als voorbereiding op een les ben je met de bundel goed op de hoogte van de actuele stand van zaken. En met een goede les over medicatieveiligheid kunnen mijn leerlingen later weer veiligere zorg bieden.

Wel moet je ter voorbereiding op een les keuzes maken, want je kunt nu eenmaal niet alles gebruiken. En als docent kan ik lesopzetten goed gebruiken. Daarom ben ik ook erg blij met de leeractiviteiten over medicatieveiligheid die we zelf aan de bundel hebben toegevoegd. Ook de lesopdrachten en de casussen vind ik nuttig. Ik heb de bundels die al beschikbaar zijn allemaal in ons onderwijsmagazijn gezet. Nu kunnen we er direct mee aan de slag komend schooljaar."

casus

Ongestoord werken tijdens het medicijnen aanreiken

Anja werkt op een afdeling in een verzorgingshuis. Als ze op het punt staat de medicijnen uit te delen aan haar cliënten, heeft ze samen met een nauwelijks ingewerkte leerlingverzorgende de zorg voor zestien cliënten én draagt ze de afdelingstelefoon bij zich. Helaas kan ze met haar medicijnkar niet de zaal op, omdat de etenskar in de weg staat. In het half uur dat ze de medicijnen uitdeelt, loopt Anja 34 keer heen en weer tussen de medicijnkar, haar cliënten en alle overige werkzaamheden. Dat Anja geen fouten heeft gemaakt is een wonder.

Vraag:
Wat kunnen Anja en haar team doen om het medicatieproces veiliger te laten verlopen?

Mogelijke antwoorden:
- Een hesje aandoen waarop staat: niet storen.
- Telefooncentrale vragen het komende (half) uur geen telefoontjes door te verbinden.
- Pieper aan de leerling geven en haar vragen alleen te storen in dringende gevallen.
- Zorgen dat ze met haar medicijnkar op de zaal kan gaan staan.

Bron:
Vrij naar een casus uit het boek Patiëntveiligheid voor verpleegkundigen.

Meer casussen?
Zie Kennisbundel *Medicatieveiligheid*.

nuttig instrument

De Waaier

In een handzame waaier vind je de tien stappen in het medicatieproces duidelijk beschreven. Per stap staat precies wie van alle betrokkenen waarvoor verantwoordelijk is. Er is een kaart voor medewerkers van verpleeg- en verzorgingshuizen en een voor thuiszorgmedewerkers.

Bestellen?
Zie Kennisbundel *Medicatieveiligheid*.

goede vraag!

Hoe kan ik vraaggericht werken als mijn cliënt zijn wensen en gewoontes niet meer kan aangeven?

Je hebt het over cliënten die hun wensen niet zelf meer kunnen formuleren. Je kunt echter ook op andere manieren proberen om erachter te komen wat een cliënt wil. Je kunt de cliënt observeren: Hoe zit hij erbij? Hoe reageert hij op de omgeving? Hoe reageert hij op activiteiten? Weert hij contact af, wordt hij onrustig? Gaan zijn ogen stralen, kijkt hij tevreden? Een andere belangrijke informatiebron is de familie. Vraag aan hen: hield uw vader/broer van de buitenlucht, van muziek, van veel mensen bij elkaar? Is uw vader/broer een ochtend- of een avondmens? Op die manier kun je toch de wensen van de cliënt achterhalen.

Meer goede vragen en antwoorden lezen?
Zie Kennisbundel *Vraaggericht werken*.

Vraaggericht werken

Als je vraaggericht werkt, zorg je dat de behoeften en wensen van cliënten centraal staan. De cliënt en professional gaan met elkaar in gesprek over de best passende zorg. De medewerker stelt zich flexibel op, laat zich leiden door de zorgbehoeften en niet door regels van de organisatie. Dat vraagt van professionals een vraaggerichte houding en werkwijze.

Grote vakbekwaamheid
Bij vraaggerichte zorg probeert de professional de wensen van de cliënt zo dicht mogelijk te benaderen. De cliënt of zijn vertegenwoordiger heeft daarbij zoveel mogelijk zelf de regie. Dit vraagt een heel andere opstelling van de zorgprofessional dan bij aanbodgestuurd werken. In de Kennisbundel Vraaggericht werken staan alle kenmerken van vraaggericht werken, zoals goede communicatie, keuzemogelijkheden en samenwerking, uitgebreid beschreven. Ook vind je er de vaardigheden en de attitude die professionals hiervoor moeten hebben, met tips om die gericht te bevorderen.

Relatie met zorgleefplan
In de Kennisbundel Vraaggericht werken komt uiteraard ook de relatie met het zorgleefplan aan de orde. De afspraken die de professional en de cliënt maken, worden tenslotte vastgelegd in het zorgleefplan. Daarnaast heeft vraaggericht werken gevolgen voor de manier van leidinggeven. In een vraaggerichte organisatie is de rol van de leidinggevende meer inspirerend en coachend dan sturend en controlerend. Ook die aspecten komen aan bod.

Gelijk aan de slag
Met de kennisbundel in de hand kun je direct het vraaggericht werken van leerlingen of medewerkers bevorderen. Je vindt in de kennisbundel bijvoorbeeld links naar drie uitgebreide e-learnings, maar ook lesbrieven, werkbladen en toolkits. Omdat beelden soms meer zeggen dan woorden, vind je er ook veel links naar beeldmateriaal om direct te laten zien in de les.

Hinny Swart over deze kennisbundels
"De Kennisbundel Vraaggericht werken bevat enorm veel nuttige informatie. Fijn dat je gericht kunt zoeken naar de informatie die je nodig hebt. Het is mooi dat de kennisbundel echt up-to-date blijft en wordt aangepast aan de snelle ontwikkelingen in de zorg. Op die manier heb je met de kennisbundel echt een krachtig middel in handen om vraaggericht werken bij leerlingen en medewerkers te bevorderen.

Ik heb zowel de docent van de Academie als de leercoach van het leerbedrijf gewezen op het bestaan van de kennisbundel. Dat vind ik ook mijn rol: als je werkt aan kwaliteit, moet je dat ook verspreiden en borgen. Beiden waren direct enthousiast en zijn vooral blij met de vele links naar video's en films. De filmpjes zijn van nut, omdat je met beeld soms meer duidelijk maakt dan met woorden alleen. Het vraaggericht werken past goed bij onze organisatie, omdat het vraaggericht werken de visie van 'zorgen voor' naar 'zorgen dat' ondersteunt."

Hinny Swart, opleidingsadviseur bij de Academie van zorg-organisatie Beweging 3.0

"Kennisbundel is krachtig middel om vraaggericht werken bij leerlingen te bevorderen."

Dementie

Maar liefst een op de vijf mensen krijgt een vorm van dementie. Deze hersenaandoening zorgt ervoor dat iemand langzaam maar zeker volledig afhankelijk raakt van de zorg van anderen. De belasting op de omgeving en mantelzorger is daardoor groot. Met de juiste zorgkennis en ondersteuning kunnen zorgprofessionals de kwaliteit van leven van cliënten met dementie en hun mantelzorgers vergroten.

Karin Mensink, praktijkcoördinator Opleidingen Helpende Zorg & Welzijn ROC Midden-Nederland

"De bundel is een goede ingang naar beschikbaar materiaal over dementie."

Zorg voor cliënt en mantelzorger
Het is belangrijk dat zorgprofessionals kennis opdoen over verschillende vormen van dementie. Dementie is een verzamelnaam voor ruim vijftig ziektes. De kennisbundel beschrijft de meest voorkomende vormen en de verschillen in uitingen. Op basis van die kennis, uit de actuele richtlijnen voor goede dementiezorg, leren zorgprofessionals hoe ze het best kunnen omgaan met mensen met dementie. Zowel thuis als in een instelling. Ook is aandacht voor de emoties en de positie van de naaste (de mantelzorger) daarbij een belangrijk aandachtspunt.

Actuele informatie
Help je leerlingen en collega's in de langdurende zorg door hen actuele en overzichtelijke kennis aan te reiken. In de Kennisbundel Dementie vind je actuele informatie over dementie en de zorg voor mensen met deze aandoening. Informatie die voldoet aan de eisen van de geldende kwaliteitskaders en de Zorgstandaard Dementie die beschrijft waaraan optimale zorg voor mensen met dementie moet voldoen. De kennisbundel beschrijft de stand van zaken in 2013. Hieruit blijkt dat het percentage mensen met dementie die langer thuis blijven wonen de komende jaren zal stijgen.

Dementiezorg in alle stadia
De Kennisbundel Dementie geeft je een overzicht van de verschillende vormen van dementie en de belangrijkste problemen die mensen met dementie en hun naasten ervaren. Daarbij komen de vier stadia van dementie en de mogelijke belevingsgerichte ondersteuning in elk stadium aan de orde. De kennisbundel geeft daarnaast een overzicht van behandelings- en begeleidingsvormen van dementie en hun naasten. Met informatief casusmateriaal, tips voor online beschikbare voorlichtingsfilms en een overzicht van passend lesmateriaal.

Karin Mensink over deze kennisbundel
"De ontwikkelingen rond dementie volgen elkaar snel op. Informatie over dit onderwerp veroudert daardoor erg snel. De Kennisbundel Dementie is een weergave van de meest recente informatie over dementie. De bundel is een goede ingang naar beschikbaar materiaal. De bundel geeft verdieping, achtergrondinformatie, artikelen en een goed overzicht van boeken, materialen en films die je over dit onderwerp kunt vinden. Het is een basis die je als docent kunt gebruiken voor het inrichten van je lessen. Die goed aansluiten bij wat studenten willen en die passen bij de moderne zorgpraktijk. Ik raad docenten aan zeker de media goed te volgen en zich te abonneren op nieuwsbrieven om goed op de hoogte te blijven. Het fijne van de kennisbundel is dat het je op ideeën brengt voor je lessen, met aansprekende voorbeelden die aansluiten bij de praktijk."

tip

Voor verzorgenden

Een paar tips voor verzorgenden over hoe je het beste kunt omgaan met iemand met dementie:

- **Houd de gewoontes van de persoon met dementie in stand**
  Maar: het kan ook voorkomen dat iemand met dementie zelf bepaalde gewoontes verandert. Neem dan de nieuwe gewoontes aan waar de persoon met dementie zich het meest prettig bij voelt.

- **Zorg voor regelmaat en rust**
  Een geregelde dagindeling zonder verrassingen heeft vaak een goede invloed.

- **Overleg vooraf**
  Vertel aan of bespreek met de persoon met dementie duidelijk wat je gaat doen voordat je iets gaat doen.

- **Maak taken simpel**
  Verdeel een handeling of opdracht in kleine stukjes en laat de persoon met dementie alleen de dingen doen die hij of zij kan.

- **Zorg voor oogcontact**
  Door oogcontact te zoeken zorg je ervoor dat de persoon met dementie minder snel afgeleid is. Ook maak je de communicatie zo duidelijker en persoonlijker.

Nog meer tips?
Zie Kennisbundel *Dementie*.

Aan de slag met de kennisbundels

In de kennisbundels vind je actuele informatie over diverse zorgonderwerpen. Met deze informatie kun je als docent of praktijkopleider je (praktijk)opdrachten aanscherpen en de lessen van actuele en betrouwbare informatie voorzien. De beschikbare kennis en leermiddelen zijn betrouwbaar, actueel en direct toepasbaar. Door de manier waarop de kennisbundels tot stand zijn gekomen, zorgen zij voor een optimale aansluiting tussen onderwijs en zorgpraktijk. Bekijk in onderstaand stappenplan hoe je aan de slag kunt gaan met de kennisbundels.

Stappenplan voor gebruik kennisbundels

1. **Bepaal welk thema extra aandacht nodig heeft**
   Doe dit bij voorkeur samen met het werkveld (zie voor tips over samenwerking pagina 31).

2. **Ga na hoe het thema op dit moment wordt behandeld**
   Bekijk of en hoe het thema is opgenomen in het curriculum.

3. **Lees de kennisbundel**
   Houd hierbij de volgende vraag in gedachte: komen alle belangrijke onderdelen uit de kennisbundel voldoende aan de orde in het curriculum?

4. **Bepaal wat je wilt toevoegen aan het curriculum**
   Bespreek nu samen met het samenwerkingsverband óf met collega's het thema aan de hand van de kennisbundel. Centrale vragen hierbij zijn:
   - Wat zijn op dit moment belangrijke aandachtspunten in de beroepspraktijk?
   - Welke van die onderwerpen worden al goed behandeld?
   - Waaraan moet meer aandacht worden besteed?
   - Hoe gaan we dit aanpakken?

5. **Bepaal wanneer en hoe je het wilt aanbieden**
   Je weet nu aan welk aspect van het thema je extra aandacht wilt besteden. Je kunt daardoor doelgericht de benodigde kennis en leermiddelen opzoeken in de kennisbundel. Vervolgens bepaal je aan de hand van de beschikbare tijd hoe je het onderwerp gaat aanbieden en wanneer.

6. **Download de onderdelen die je wilt gebruiken**
   De kennis en het aanvullende lesmateriaal kun je eenvoudig downloaden en direct inzetten.

Behoefte aan ondersteuning?

Heb je behoefte aan ondersteuning bij het werken met de kennisbundels? Neem dan contact op met Annemieke Koning van Vilans: a.koning@vilans.nl.

Eerder verschenen kennisbundels

In navolging op het programma Zorg voor Beter is al eerder een serie kennisbundels verschenen waarmee ROC-docenten Zorg en Welzijn en praktijkbegeleiders hun lessen en bij- en nascholing kunnen vormgeven. Deze kennisbundels zorgen net als de nieuwe serie in dit magazine voor een optimale aansluiting tussen onderwijs, praktijk en de Normen Verantwoorde Zorg. Via de online kennispleinen kun je de kennisbundels raadplegen over onder andere eten en drinken, incontinentie, probleemgedrag en valpreventie. Deze kennisbundels vind je ook op www.vilans.nl. Omdat wij voortdurend zoeken naar de nieuwste ontwikkelingen om de kennisbundels actueel te houden, nodigen wij je van harte uit om ook op deze eerder verschenen serie te reageren. Zodat wij keer op keer de kennisbundels het predikaat 'actueel' kunnen geven.

Bezoek de kennispleinen!

Kennisplein ggz

www.ggzkennisplein.nl

Het GGZ Kennisplein is een portaal waar professionals op één website vakkennis kunnen vinden, delen en ontwikkelen. Deze bundeling van kennis en van professionals kan een bijdrage leveren aan het op peil houden (en waar nodig: verbeteren) van de kwaliteit van de zorg.
In eerste instantie is het GGZ Kennisplein vooral een platform om beschikbare kennis te verspreiden. In een later stadium zal het Kennisplein ook een rol gaan spelen in het ontwikkelen van nieuwe kennis rond relevante thema's.

Kennisplein Zorg voor Beter

www.zorgvoorbeter.nl

Op het Kennisplein Zorg voor Beter is alle kennis over de ouderenzorg gebundeld. Hier staat betrouwbare en actuele informatie die zorgmedewerkers in de praktijk kunnen gebruiken om de ouderenzorg en zorg aan chronisch zieken te verbeteren. Zo biedt het Kennisplein Zorg voor Beter bijvoorbeeld een overzicht van actuele richtlijnen voor een groot aantal thema's in de ouderenzorg.

Kennisplein Gehandicaptenzorg

www.kennispleingehandicaptensector.nl

Het Kennisplein Gehandicaptensector is de ontmoetingsplek voor iedereen die zich bezighoudt met de zorg voor en ondersteuning van mensen met een beperking. Het Kennisplein ondersteunt landelijke netwerken en kenniswerkplaatsen. Maar het plein biedt ook ruimte voor nieuwe ideeën. Op het Kennisplein vind je bijeenkomsten, werkplaatsen, netwerken, communities, kennisdossiers, dagelijks nieuws uit de media en handige overzichten (bijvoorbeeld van richtlijnen en protocollen).

Kennisbundels downloaden?

Je vindt ze op deze kennispleinen!

Onderwijs en praktijk: samen aan zet

Het is belangrijk dat mbo-onderwijs goed aansluit op de zorgpraktijk en de eisen die gesteld worden aan beginnende zorgprofessionals.

Kennisuitwisseling tussen onderwijs en werkveld is daarom cruciaal. De kennisbundels in dit magazine zijn getest door docenten van ROC's en opleidingsfunctionarissen van zorginstellingen. Samen hebben zij in regionale samenwerkingsverbanden de kwaliteit van het onderwijs en de zorgpraktijk onder de loep genomen. Wil je ook een duurzaam samenwerkingsverband voor kennisuitwisseling opzetten tussen ROC's en zorg-instellingen? Gebruik dan het hiernaast afgebeelde stappenplan.

Behoefte aan ondersteuning?

Heb je behoefte aan ondersteuning bij het opzetten van een samenwerkingsverband? Neem dan contact op met Atie Beverdam van Calibris: a.beverdam@calibris.nl.

tip

Net zo enthousiast over de kennisbundels als wij? Test ze in de praktijk en deel je ervaringen!

De nieuwe kennisbundels met lesmateriaal staan online. Wij geloven in deze aanpak, maar zijn docenten en praktijkbegeleiders net zo enthousiast? We horen het graag! Meld je aan voor het testteam, deel je feedback op www.zorgvoorbeter.nl en win een taart voor de hele vakgroep.

Kijk op www.zorgvoorbeter.nl/onderwijs voor meer info, testmateriaal en de spelregels.

Stappenplan voor opzetten samenwerkingsverband

1 **Hanteer duidelijke uitgangspunten**
Bepaal vooraf: waarom wil je een samenwerkingsverband aangaan, op welke kennisthema's, en wat wil je ermee bereiken?

2 **Breng mogelijke samenwerkingspartners in kaart**
Ga na welke samenwerkingsverbanden er al zijn in jouw regio, wie eraan deelnemen en wat hun agendapunten zijn. Als die overeenkomen met die van jou, sluit dan aan. Als er nog geen (geschikt) samenwerkingsverband is, ga dan na welke partijen betrokken zijn bij opleidingen en instellingen en welke rol en invloed zij hebben.

3 **Benader mogelijke samenwerkingspartners**
Bespreek met mogelijke samenwerkingspartners of zij het belang van de samenwerking op het gebied van kennisbundeling en –uitwisseling inzien. Vraag of ze bereid zijn om tijd en energie in de samenwerking te investeren en waaraan zij behoefte hebben. Welke onderwerpen willen zij bespreken? Wanneer heeft de samenwerking voor hen meerwaarde?

4 **Begin met een klein samenwerkingsverband**
Begin klein, bijvoorbeeld met twee onderwijsinstellingen en twee zorginstellingen. Onderwijs en werkveld moeten zich betrokken voelen bij de gekozen kennisthema's en tijd willen investeren in de samenwerking en de daaruit voortkomende werkzaamheden.

5 **Opnemen in beleid**
Zorg dat je je plannen voor het opzetten van een regionaal samenwerkingsverband hebt kortgesloten met je leidinggevende. Zo bed je de werkzaamheden in in het beleid van de school of de praktijkinstelling.

6 **Creëer een open sfeer**
Het is belangrijk dat iedereen open durft te communiceren over de aanpak van kenniswerving binnen zijn opleiding of organisatie. Sta open voor feedback van de deelnemende partijen ten aanzien van de opzet en de agendapunten van het samenwerkingsverband. Pas deze zo nodig aan.

7 **Leg uitgangspunten en doelen vast**
Leg doelen, uitgangspunten en activiteiten vast in een eenvoudig projectplan. Zo weet iedereen waar hij aan toe is en kan de communicatie naar de achterban eenduidig plaatsvinden. Verder is het raadzaam om van elke bijeenkomst een kort verslag te maken met daarin de genomen besluiten en een actielijst.
Noteer ook de rollen (projectleider, voorzitter, secretaris, enz.), verantwoordelijkheden, intenties en inzet van financiële middelen. Maak verder afspraken over de werkwijze, keuze van kennisthema's en over financiën.

8 **Maak een planning**
Maak een planning van bijeenkomsten en van de kennisthema's die dan aan de orde zullen komen.
Stel ook de einddatum vast van de werkzaamheden en de oplevering van notities.

9 **Aan de slag!**
Bespreek nu samen met het samenwerkingsverband de verschillende thema's, bijvoorbeeld aan de hand van de kennisbundels. Centrale vragen hierbij zijn:
- Wat zijn op dit moment belangrijke aandachtspunten in de beroepspraktijk?
- Welke van die onderwerpen worden al goed behandeld?
- Waaraan moet meer aandacht worden besteed?
- Wat hebben we nog nodig aan hulpmiddelen en leermaterialen?
- Hoe gaan we dit aanpakken?

10 **Evaluatie**
Neem halverwege de samenwerking de tijd om de resultaten tot dan toe te evalueren. Stel aan het eind van de afgesproken werkzaamheden vast wat de samenwerking heeft opgeleverd. Is er reden om de samenwerking uit te breiden naar andere onderwerpen? Of is het beter om je juist te beperken tot een strak omschreven thema?

Win een gratis adviesgesprek!

Hopelijk ga jij aan de slag met de overzichtelijke en actuele informatie uit de kennisbundels. Nog beter is het als je het gebruik ervan introduceert bij je collega's binnen de organisatie waar je werkt.
Zo kun je met de kennisbundels het onderwijs of de bij- en nascholing binnen je organisatie, en daarmee ook de zorgpraktijk, structureel verbeteren. Calibris, Vilans, V&VN en het Trimbos-instituut ondersteunen je hierbij graag. Wil jij een gratis adviesgesprek winnen over dit onderwerp? Voor jezelf of een collega? Doe dan mee aan de prijsvraag door de onderstaande zin af te maken. De tien mooiste inzendingen belonen we met een gratis adviesgesprek.

Maak de zin af:

"Ik wil graag een adviesgesprek winnen over de kennisbundels, omdat…"

Mail jouw antwoord met je naam, adres en organisatie naar Annemieke Koning van Vilans (a.koning@vilans.nl). Bedankt voor je deelname!

Magazine bijbestellen?

Ben je enthousiast over de informatie die je in dit magazine vindt? En wil je gratis meer exemplaren ontvangen, bijvoorbeeld om uit te delen in de les, te gebruiken bij bij- of nascholing of om neer te leggen in de hal? Dat kan. Stuur dan een mail naar Annemieke Koning van Vilans (a.koning@vilans.nl) met je naam, adres en de gewenste hoeveelheid exemplaren. We zijn ook benieuwd waarvoor je ze wilt gebruiken. Zet je dat er ook bij?

Kennisbundels downloaden?

Je vindt de kennisbundels met lesmateriaal op
- zorgvoorbeter.nl
- kennispleingehandicaptensector.nl
- ggzkennisplein.nl

Vilans · Trimbos instituut – Netherlands Institute of Mental Health and Addiction · ZonMw · V&VN – Beroepsvereniging van zorgprofessionals · Calibris